

Bil Brajson

Život i doba

Malog
GROMA

PUTOVANJA KROZ MOJE DETINJSTVO

Preveo
Goran Skrobonja

■ Laguna ■

Naslov originala

Bill Bryson

THE LIFE AND TIMES OF THE THUNDERBOLT KID

Travels Through my Childhood

Copyright © Bill Bryson 2003

Ilustracije: Nil Gauer

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Bil Stariji, Bil Mladi i Meri Brajson

24 1/2 LB. 12 OZ. PRODUCE
SUNNYFIELD
CORN FLAKES
THE GREAT
ATLANTIC PACIFIC TEA CO.
NEW YORK, N. Y.

WHEATIES
CORN FLAKES
24 PACK 12 OZ.
Extra-Big-Pak
WHEATIES
CORN FLAKES

Beech-Nut
COFFEE
REGULAR GRADE

CRISCO
for cakes and puddings
for frying

ALBRO
SAUERKRAUT

Sunnyfield
FAMILY FLOUR
BLENDED

Sunnyfield
FAMILY FLOUR
BLENDED

Sunnyfield
FAMILY FLOUR
BLENDED

JACK FROST
CANE SUGAR

JACK FROST
CANE SUGAR

SUN JUBAH VALLEY
FULL OF SUGAR

EGGS

PYRAMID ORCHARDS
APPLES
WASHED & PARINGED

PYRAMID ORCHARDS
APPLES
WASHED & PARINGED

Eggs

HANDLING

EGGS
HANDLE WITH CARE

MILK

Sadržaj

Predgovor i izjave zahvalnosti	11
1. Rodni grad	13
2. Dobro došli u Dečji svet	43
3. Rađanje superheroja	65
4. Doba uzbuđenja	87
5. Potraga za zadovoljstvom	111
6. Seks i druge razonode	133
7. Bum!	151
8. Školski dani	169
9. Na poslu	189
10. Na farmi	209
11. Zašto bih bio zabrinut?	231
12. Okolo-naokolo	245
13. Stidne godine	277
14. Zbogom	309
Bibliografija	321
Ilustracije	323

Bil Brajson sa ocem

Predgovor i izjave zahvalnosti

Moje detinjstvo je, kad se sve uzme u obzir, bilo prilično lepo. Roditelji su mi bili strpljivi i ljubazni, i manje-više normalni. Nisu me lancem vezivali u podrumu. Nisu za mene koristili zamenicu „To“. Rođen sam kao dečak i dozvoljeno mi je da to i ostanem. Majka me je, kao što ćete videti, jednom poslala u školu u kapri pantalonama, ali mimo toga bilo je veoma malo trauma u mom vaspitanju.

Bilo je lako odrastati. To nije od mene zahtevalo ni razmišljanje ni napor. U svakom slučaju bi se desilo. Stoga se plašim da ovo što sledi nije naročito sadržajno. A opet je umnogome to bilo najstrašnije, najuzbudljivije, najinteresantnije, najneverovatnije, najpohotnije, najrevnosnije, najproblematičnije, najneproblematičnije, najzbrkanije, najsmirenije i najžasnije doba mog života. Uzgred, bilo je takvo i za Ameriku.

Sve što je ovde zabeleženo istina je i zaista se desilo, manje-više, ali su bezmalo sva imena i nekoliko pojedinosti izmenjeni ne bi li se izbegle izvesne neprijatnosti. Jedan mali deo ove priče prvobitno se pojavio u donekle drugačijem obliku u *Njujorkeru*.

Kao i uvek, imao sam velikodušnu pomoć sa raznih strana, i ovde bih želeo da zahvalim iskreno i po abecedi: Debori

Adams, Aosaфу Afzalu, Metjuu Angereru, Čarlsu Eliotu, Lariju Finleju, Vilu Frensisu, Kerol Hiton, Džehu Horningu, Patriku Dženson-Smitu, Tomu i Nensi Džouns, Šili Li, Fredu Morisu, Stivu Rubinu, Marijani Velmans, Danijelu Vajlsu, kao i osoblju Univerziteta Drejk i Javne biblioteke De Mojna u Ajovi i Biblioteke Univerziteta Duram u Engleskoj.

I dalje sam posebno zahvalan Džeriju Hauardu, mom oštro-umnom i uvek promišljenom američkom izdavaču, za hrpu časopisa *Život dečaka*, što je jedan od najboljih i najkorisnijih poklona koje sam dobio za mnogo godina, te Džeku Peverilu iz Sarasote u Floridi za ogromnu količinu korisnog materijala. I naravno, večno sam zahvalan svojoj porodici, prevashodno mojoj dragoj supruzi Sintiji, za pomoć u stvarima koje ne bih mogao ni da nabrojim, bratu Majklu i mojoj neuporedivo čudesnoj, beskrajno velikodušnoj majci Meri Mekgvajer Brajson, bez koje, podrazumeva se, ništa što sledi ne bi bilo moguće.

Meri Mekgvajer Brajson

Proo poglavlje

RODNI GRAD

SPRINGFIELD, ILINOIS (AP) – Državni Senat Ilinoisa juče je raspustio svoju Komisiju za efikasnost i ekonomičnost „iz razloga efikasnosti i ekonomičnosti“.

De Mojn tribjun, 6. februar 1955.

KRAJEM PEDESETIH GODINA dvadesetog veka Kraljevska kanadska ratna avijacija izradila je priručnik o izometriji, vrsti vežbi koja je uživala kratkotrajnu ali predanu pažnju mog oca. Zamisao izometrije bila je da koristite ma koji nepomičan predmet, poput drveta ili zida, i pritiskate ga svom snagom iz različitih poza kako biste doterali i ojačali različite grupe mišića. Pošto su drveće i zidovi svima inače dostupni, niste morali da ulažete novac u skupu opremu, pa pretpostavljam da je to privuklo mog tatu.

U slučaju mog oca, nesreća je bila u tome što je on izometrijske vežbe obavljao u avionima. U nekom trenutku tokom svakog leta odšetao bi do mesta sa kuhinjom ili prostora kraj izlaza za slučaj opasnosti i, zauzevši stav nekoga ko pokušava da pomeri izuzetno tešku mašinu, počeo da upire leđima ili ramenima u zid aviona, sa povremenim stankama kako bi duboko udisao pre nego što se vrati tihom, odlučnom stenjanju dok obavlja taj zadatak. Pošto je to neodoljivo, premda nepojmljivo, izgledalo kao da on pokušava da probije rupu u zidu aviona, prirodno je privlačilo pažnju.

Poslovni ljudi na sedištima zurili su preko ivica svojih čaša. Stjuardesa bi provirila iz kuhinjsice i jednako zurila, ali sa izvesnim oprezom, kao da se priseća nekog aspekta svoje obuke koji nikada ranije nije morala da primenjuje.

Videvši da ima publiku, moj otac bi se uspravio, dobrodušno osmehnuo i počeo da izlaže principe na kojima se zasniva izometrija. Onda bi priredio demonstraciju publici, u kojoj ubrzo više niko ne bi ostao. Kao da je bio neobično nesposoban da oseti stid u takvim situacijama, ali to je bilo u redu, pošto sam se ja stideo dovoljno za obojicu – štaviše, dovoljno za obojicu i za sve ostale putnike, avio-kompaniju i njene zaposlene, kao i za čitavu državu preko koje smo u konkretnom slučaju leteli.

Dve stvari su takve situacije činile podnošljivim. Prva je bila to da na čvrstom tlu moj tata uglavnom nije bio ni upola toliko blesav. Druga je bila to što je cilj takvih putovanja uvek bila poseta nekom velikom gradu poput Detroita ili Sent Luisa, boravak u nekom velikom hotelu i odlazak na utakmice, pa je to služilo kao izgovor za mnogo toga – pa, zapravo, za sve. Moj tata je bio sportski novinar za *De Mojn registar*, u to doba jedan od najboljih listova u zemlji, i često me je vodio sa sobom na putovanja po Srednjem zapadu. Ponekad su to bila putovanja automobilom u manja mesta poput Sijuks Sitija ili Barlingтона, ali najmanje jednom svakog leta mi bismo se ukrkali u srebrnasti avion – što je u to vreme bio ogroman događaj – i nezgrapno poleteli kroz letnje nebo, gore među paperjastim oblacima, u neku pravu metropolu da gledamo bejzbol Mejdžor lige, vrhunski sportski događaj.

Kao i sve drugo u tim danima, bejzbol je bio deo jednostavnijeg sveta, i meni je bilo dozvoljeno da idem s njim u svlačionice, na klupe za timove i teren pre utakmice. Kosu mi je kuštrao Sten Musijal. Pružio sam Viliju Mejsu lopticu

koja je odskočila kraj njega kada se dobacivao. Pozajmio sam dvogled Harviju Kuenu (ili je to možda bio Bili Heft) kako bi mogao da ždrakne neku prsatu plavojku na gornjim tribinama. Jednog vrelog julskog popodneva, sedeo sam u klupskim prostorijama gotovo lišenim vazduha ispod velike tribine kod leve strane terena na stadionu Rigli field u Čikagu, kraj Ernija Benksa, velikog međubaznog igrača, dok je on potpisivao kutije sa novim belim bejzbol lopticama (koje su, uzgred, najmiomirisnije stvari na kugli zemaljskoj, i u svakom slučaju vredi se motati oko njih). Dobrovoljno sam seo kraj njega i dodavao mu svaki put novu lopticu. To je znatno usporilo ceo postupak, ali on se svaki put malčice osmehnuo i rekao hvala kao da sam mu činio bogzna kakvu uslugu. Bio je najveći dobrica koga sam ikada upoznao. Bilo je to kao da se družite sa Bogom.

Ne mogu zamisliti da je ikada postojalo prijatnije mesto za život od Amerike u pedesetim godinama dvadesetog veka. Nijedna zemlja nije znala za takav prosperitet. Kada se rat završio, Sjedinjene Države su imale fabrike vredne 26 milijardi dolara kojih nije bilo pre rata i 140 milijardi dolara na štednji i u ratnim obveznicama koje su jedva čekale da budu potrošene; bile su bez ikakvih oštećenja od bombi i praktično bez konkurencije. Američke kompanije su morale samo da prestanu sa proizvodnjom tenkova i bojnih lađa kako bi počele da prave bjuike i frižidere – i nego šta su. Do 1951. godine, kada sam ja kliznuo napolje niz tobogan, gotovo 90 procenata američkih porodica imalo je hladnjake, a bezmalo tri četvrtine imalo je mašine za pranje veša, telefone, usisivače i gasne ili električne šporete – stvari o kojima je većina ostatka sveta mogla samo da fantazira. Amerikanci su bili

vlasnici 80 procenata svetske električne robe, kontrolisali su dve trećine svetskih proizvodnih kapaciteta, proizvodili preko 40 procenata svetskog elektriciteta, 60 procenata nafte i 66 procenata čelika. Pet procenata ljudi na Zemlji koji su bili Amerikanci imalo je više bogatstva od preostalih 95 procenata zajedno.

Ne znam da li išta bolje odslikava srećno izobilje tog doba od fotografije (reprodukovane u ovoj knjizi na stranama 6 i 7) koja je objavljena u časopisu *Lajf* dve nedelje pre mog rođenja. Na njoj se vidi porodica Čekalinski iz Klivlenda u Ohaju – Stiv, Stefani i dvojica sinova, Stiven i Henri – okružena hranom teškom dve i po tone koju bi tipična radnička porodica pojela svake godine. Među namirnicama koje su se videle tamo bilo je i 200 kg brašna, 32 kg masti, 25 kg butera, 31 kokoška, 135 kg govedine, 11 kg šarana, 65 kg šunke, 18 kg kafe, 313 kg krompira, 660 litara mleka, 1.572 jajeta, 180 vekni hleba i 32 litra sladoleda, sve to pazareno zahvaljujući nedeljnom budžetu od 25 dolara. (Gospođa Čekalinski je zarađivala 1,96 dolara na sat kao službenica otpreme u jednoj *Diponovoj* fabrici.) Godine 1951. prosečan Amerikanac je jeo 50 procenata više od prosečnog Evropljanina.

Nimalo ne čudi to što su ljudi bili srećni. Najednom su mogli da imaju stvari o čijem posedovanju nikada nisu ni sanjali, i nisu mogli da poveruju u sopstvenu sreću. Bila je tu i divna jednostavnost čežnje. Tada su se ljudi poslednji put oduševljavali time što kupuju toster ili pekač za vafle. Kad bi se desilo da kupite nešto krupno od bele tehnike, pozivali ste komšije da to pogledaju. Kad sam imao oko četiri godine, moji roditelji su kupili *Amanin* frižider „stor-mor“ i on je najmanje šest meseci bio kao počasni gost u našoj kuhinji. Siguran sam da bi ga oni dovlačili do stola za večeru, samo da nije bio toliko težak. Kad bi nenadano navratili posetioци, moj

otac bi rekao: „O, Meri, ima li ledenog čaja u amani?“ Onda bi gostima značajno nadodao: „Obično ima. To je 'stor-mor'.“

„O, 'stor-mor'“, rekao bi muškarac u poseti i podigao obrve kao neko ko baš ceni kvalitetno rashlađivanje. „I mi smo mislili da nabavimo 'stor-mor', ali smo se na kraju odlučili za *Filkov* 'šur-kul'. Alisi se dopala 'E-Z glajd' fioka za povrće, a u deo za zamrzavanje može da ti stane ceo litar sladoleda. A *to* je bilo veoma značajno kao mamac za kupovinu za Vendela Juniora, kao što možete da zamislite!“

Na to bi se svi lepo nasmejali i onda posedeli ispijajući ledeni čaj i razgovarajući oko jedan sat o beloj tehnici. Nikada ranije ljudska bića nisu bila toliko srećna.

Ljudi su rado iščekivali i budućnost, onako kako to nika-da kasnije neće činiti. Uskoro, sudeći po svakom časopisu, imaćemo podvodne gradove kraj svih obala, svemirske kolonije unutar džinovskih staklenih kugli, atomske vozove i avione, lične mlazne rance, žirokopter u svakom dvorištu, kola koja se pretvaraju u čamce ili čak podmornice, pokretne trotoare da nas bez po muke odnesu u škole i kancelarije, automobile sa kupolastim krovom koji sami voze glatkim autostradama tako da mama, tata i dva sina (Čip i Bad ili Skip i Skuter) mogu da igraju društvenu igru ili mašu komšiji u žirokopteru u prolazu, ili samo sede i uživaju izgovarajući neke od tih izvrsnih reči koje su postojale u pedesetim, a danas se više uopšte ne mogu čuti: *tronja, junfer, njonja, gelipter, bolid, bandare, sokne, sputnjik, bitnik, kanasta, bionja, landara-pišore, tablanet, frajer*.

Za one koji su jedva čekali podvodne gradove i samo-vozeće automobile, na raspolaganju su bile hiljade sitnijih obogaćivanja. Da ste sebi priuštiti sve što je bilo u ponudi od oglašivača u jednom jedinom broju, na primer, časopisa *Popular sajens* iz, recimo, decembra 1956, mogli ste, između

mного drugih stvari, sami sebe da naučite trbuhozborstvu, tranžiranju mesa (preko korespondencije ili lično u Nacionalnoj školi za tranžiranje mesa u Toledu, Ohajo), otisnete se u unosnu karijeru oštrenja klizaljki od vrata do vrata, organizujete prodaju aparata za gašenje požara od kuće, okončate nevolje sa kilom jednom zasnagda, pravite radio-aparate, nastupate na radiju, govorite na radiju ljudima u različitim zemljama i možda na drugim planetama, unapredite svoju ličnost, steknete ličnost, muževno izvajate svoje telo, naučite da igrate, kreirate personalizovani pribor za pisanje i tako zarađujete, ili „pravite \$\$\$\$“ u slobodno vreme kod kuće stvarajući figure za travnjake i druge zanimljive ukrase.

Moj brat, koji je obično bio sasvim inteligentno ljudsko biće, jednom je investirao u brošuru koja mu je obećavala da će ga naučiti kako da izmesti glas. Izgovorio bi nešto nerazumljivo kroz ukočene usne, a onda brzo kročio u stranu i rekao: „To je zvučalo kao da se čulo odande, zar ne?“ On je takođe video jedan oglas u časopisu *Mekeniks ilustrajt* koji ga je pozivao da uživa kod kuće u kolor televiziji za 65 centi plus poštarina, poslao porudžbinu i četiri sedmice kasnije dobio poštom šarenu plastičnu providnu mušemu sa uputstvom da njome prelepi ekran televizora i kroz to gleda sliku.

Pošto je već potrošio novac, moj brat je odbijao da prizna kako je cela stvar donekle razočaravajuća. Kad bi se ljudsko lice pomerilo do ružičastog dela ekrana ili bi se deo travnjaka načas poklopio sa zelenim parčetom, trijumfalno bi poskočio. „Gledaj! Gledaj! *Tako* će izgledati televizija u boji“, rekao bi. „Vidiš, ovo je zasad sve u eksperimentalnoj fazi.“

U stvari, televizija u boji stigla je u naš komšiluk tek pri kraju te decenije, kada je gospodin Kisler sa Sent Džonsrouda kupio ogromni RCA „viktorkonsolet“, perjanicu ponude firme RCA, za mnogo novca. Najmanje dve godine, njegov

je bio jedini poznati kolor televizor u privatnom vlasništvu, zbog čega je predstavljao fantastičnu zanimljivost. Subotom uveče deca iz komšiluka krišom bi se došunjala u njegovo dvorište i stajala u njegovim lejama kako bi gledala seriju sa nazivom *Moja živa lutka* kroz dvostruki prozor iza njegove sofe. Prilično sam siguran da gospodin Kisler nije shvatao da dvadesetoro i kusur dece različitih godina i uzrasta nemo gleda TV zajedno s njim, inače se ne bi s tolikim oduševljenjem igrao sam sa sobom kad god bi se Džuli Njumar pojavila na ekranu. Ja sam pretpostavljao da je to bila neka vrsta izometrije.

Svake godine bezmalo četiri decenije, od 1945. pa do penzije, moj otac je u ime *Registra* išao na Svetsku seriju u bejzbolu. Bio je to, iznad svega ostaloga, vrhunac njegove radne godine. Ne samo što je mogao da se baškari dve sedmice sa plaćenim troškovima u nekim od najkosmopolitskijih i najuzbudljivijih gradova u zemlji – a iz De Mojna svi gradovi izgledaju kosmopolitski i uzbudljivi – već je mogao da pristupuje i mnogim najnezaboravnijim trenucima iz istorije bejzbola: čudesnom jednorukom hvatanju Ala Đonfrida lopte koju je palicom udario Džo Dimadžo, savršenoj igri Dona Larsena 1956, oprčavanju Bila Mazeroskog koje je donelo pobedu u seriji 1960. Znam da vama sve to ne znači ništa – baš kao ni većini ljudi u ovo vreme – ali bili su to trenuci blizu ekstaze, u kojima je zajednički uživala cela zemlja.

U to doba Svetska serija se igrala preko dana, pa ste morali da kidnete iz škole ili zapatite zgodnu grudnu infekciju („Bogami, mama, učiteljica je rekla da tuberkuloza hara okolo“) ukoliko ste želeli da gledate utakmicu. Mase sveta okupljale su se gde god je bio uključen radio ili TV. Gledanje

ili slušanje bilo kog dela utakmice za Svetsku seriju, makar i pola ininga u vreme ručka, postalo je neka vrsta zabranjenog zadovoljstva. A ako biste se zatekli tamo kad se dogodi nešto monumentalno, pamtili biste to do kraja života. Moj otac je imao neverovatan dar da bude prisutan upravo u takvim trenucima – pogotovo u toj plodonosnoj (a kako to ponekad ume da bude prikladna reč) sezoni 1951. kad počinje naša priča.

U Nacionalnoj ligi (jednoj od dve glavne divizije u bejzbolu Mejdžor lige, pri čemu je druga Američka liga) Bruklinski *Dodžersi* jezdili su prema lakom osvajanju šampionata, usred avgusta, njihovi suparnici sa druge strane grada, Njujorški *Džajantsi*, živnuli su i započeli sa malo verovatnim povratkom. Najednom, *Džajantsi* kao da nisu mogli da omanu. Pobili su u trideset sedam utakmica od četrdeset četiri u završnoj fazi takmičenja, smanjujući ranije nedodirljivo vođstvo *Dodžersa* na način koji je izgledao sudbonosno. Sredinom septembra, ljudi kao da su govorili samo o tome hoće li se *Dodžersi* održati na čelu ili ne. Mnogi su pali mrtvi od vrućine i uzbuđenja. Dva tima su završila sezonu savršeno izjednačena, pa je serija doigravanja od tri utakmice žurno dogovorena kako bi se ustanovilo ko će biti protivnik šampiona iz Američke lige u Svetskoj seriji. *Registar*, kao bezmalo sve druge novine iz udaljenih mesta, nije poslao izveštača na ta improvizovana doigravanja, već je odlučio da se osloni na telegrafsku službu za pokrivanje utakmica sve dok serija propisno ne započne.

Doigravanje je donelo još tri dana izvanrednog mučenja u zemlji. Oba tima su pobedila u po jednoj od prve dve utakmice, pa se sve svelo na treću, odlučujuću. *Dodžersi* konačno kao da su se vratili ranijoj formi i nepobedivosti. Povelili su sa komotnih 4–1 u završnom iningu, i trebala su im samo

još tri auta za pobjedu. Ali *Džajantsi* su uzvratili udarac, izveli oprčavanje i postavili još dva trkača na bazu kad je Bobi Tomson (rođen u Glazgovu, možda ćete se podičiti tim podatkom) prišao ploči. Ono što je Tomson uradio tog popodneva u sve gušćoj jesenjoj pomrčini mnogo je puta proglašeno najvećim trenutkom u historiji bejzbola.

„Zamena u *Dodžersima*, Ralf Branka, bacio je juče loptu koja je ušla u historiju“, napisao je jedan od prisutnih. „Na njegovu nesreću, ta lopta je ušla u historiju za račun nekog drugog. Bobi Tomson, 'Leteći Škotlanđanin', mlatnuo je po drugoj Brankinoj lopti preko levog dela terena za pobjedničko oprčavanje toliko značajno, toliko zaprepašujuće, da ga je dočekaio trenutak zapanjene tišine.

Onda, sa spoznajom da se dogodilo čudo, pretrpane tribine Polo stadiona zaljuljale su se na svojim 40 godina starim temeljima. *Džajantsi* su osvojili prvenstvo i do kraja doveli jedno od najneverovatnijih vraćanja u igru koje je bejzbol ikada video.“

Autor tih reči bio je moj otac – koji je najednom, neočekivano, prisustvovao Tomsonovom veličanstvenom trenutku. Bog sveti zna kako mu je uspelo da nagovori notorno štedljivu upravu *Registra* da ga pošalje hiljadu osamsto dvadeset kilometara od De Mojna u Njujork na ključnu, odlučujuću utakmicu – bio je to čin naglog rasipništva u radikalnom neskladu sa decenijama brižljivih predsedana – ili kako mu je pošlo za rukom da obezbedi akreditaciju i smesti se toliko kasno u ložu za štampu.

Ali on je morao da bude tamo. Bio je to deo i njegove sudbine. Nije *baš* da sugerišem kako je Bobi Tomson izveo taj udarac za oprčavanje zato što je moj otac bio tamo, niti da ne bi pogodio da moj otac nije bio tamo. Kažem samo da je moj otac bio tamo, Bobi Tomson je bio tamo, izveden je

udarac za oprčavanje, i drugačije nije moglo da se dogodi.

Moj otac je ostao da isprati Svetsku seriju, u kojoj su *Jenkiji* prilično lako pobedili *Džajantse* u šest utakmica – biće da svet u jednoj jeseni nije mogao da podnese više uzbuđenja – a onda se vratio svom starom mirnom životu u De Mojn. Posle samo nešto više od mesec dana, jednog hladnog, snežnog dana početkom decembra, njegova žena je otišla u bolnicu Mersi i bez mnogo frke rodila mušku bebu: njihovo treće dete, drugog sina, prvog superheroja. Nadenuli su mu ime Vilijam, po ocu. I zvaće ga Bili sve dok ne odraste dovoljno da zatraži od njih da prestanu sa tim.

Pored najslavnijeg oprčavanja u bejzbolu i rođenja Malog Groma, 1951. godina nije Americi donela mnogo velikih događaja. Predsednik je bio Hari Truman, ali ubrzo će ustupiti mesto Dvajtu D. Ajzenhaueru. Rat u Koreji bio je u punom zamahu i nije se odvijao dobro. Džulijus i Etel Rozenberg su upravo bili zloglasno osuđeni za špijunažu u korist Sovjetskog Saveza, ali odsedeće u zatvoru još dve godine pre nego što ih odvedu na električnu stolicu. U Topeki u Kansasu, smireni crnac po imenu Oliver Braun tužio je lokalni školski odbor zbog toga što je nalagao njegovoj kćerki da putuje dvadeset i jednu ulicu daleko u školu rezervisanu za crnce iako je savršeno dobra bela škola bila udaljena samo sedam ulica od njih. Taj slučaj, koji je u besmrtnost ušao pod nazivom *Braun protiv Odbora za obrazovanje*, biće jedan od najdalekosežnijih u savremenoj američkoj istoriji, ali proćuće se izvan pravosudnih krugova tek tri godine kasnije, kada dospe pred Vrhovni sud.

Amerika je 1951. imala sto pedeset miliona stanovnika, malo više od polovine broja sadašnjih, i broj automobila

koji je iznosio samo četvrtinu od današnjeg. Muškarci su nosili šešire i kravate gotovo svuda kud bi se zaputili. Žene su svaki obrok pripremale manje-više od početka do kraja. Mleko je stizalo u bocama. Poštar je dolazio pešice. Država je ukupno trošila 50 milijardi dolara godišnje, u poređenju sa 2.500 milijardi danas.

Serija *Volim Lusi* imala je svoj televizijski debi 15. oktobra, a Roj Rodžers, raspevani kauboj, pojavio se u decembru. U Ouk Ridžu u Tenesiju te jeseni policija je uhapsila omladinca pod sumnjom da ima narkotike jer su kod njega otkrili čudan smeđi prah, ali je pušten kad se pokazalo da je posredi novi proizvod sa nazivom instant kafa. Isto tako nove, ili ne još do kraja izumljene, bile su hemijske olovke, brza hrana, večere pred TV-om, električni otvarači za konzerve, tržni centri, auto-putevi, supermarketi, naselja u predgrađima, kućni klima-uređaji, servo-volani, automatski menjači, kontaktna sočiva, kreditne kartice, magnetofoni, seckalice za otpatke u sudoperi, mašine za sudove, long-plejke, prenosivi gramofoni, bejzbol timovi Mejdžor lige zapadno od Sent Luisa, i vodonična bomba. Mikrotalasne rerne bile su dostupne, ali su bile teške trista kilograma. Putovanje mlaznjacima, čičak-traka, tranzistorski radio-aparati i kompjuteri manji od oniže zgrade i dalje su bili koju godinicu daleko.

Ljudi su tada mnogo mislili na nuklearni rat. U Njujorku su u sredu 5. decembra ulice sedam minuta jezivo zamrle kada je grad sproveo „najveću vežbu za slučaj vazdušnog napada u atomsko doba“, po rečima časopisa *Lajf*, kada je hiljadu sirena zatreštalo, a ljudi pohitali navrat-nanos (pa, zapravo su veselo šetali i zastajkiivali kako bi pozirali fotografima) do naznačenih skloništa, u suštini, unutar bilo koje iole čvrste građevine. Na fotografijama u *Lajfu* video se Deda

Mraz kako zadovoljno izvodi grupu dece iz *Mejsisa*, dopola nasapunjani muškarci i njihove brice kako izlaze iz berbernica, i zaobljene manekenke kako drhte i glume dobrodušnu pometnju dok izlaze iz svog studija, sigurne u saznanju da slika u *Lajfu* nimalo neće naštetiti njihovim karijerama. Samo su gosti u restoranima bili pošteđeni učešća u vežbi zbog pretpostavke da se Njujorčani isterani iz kafane bez plaćanja računa verovatno nikada više neće pojaviti.

Bliže kući, u najvećoj raciji te vrste koja je ikada preduzeta u De Mojnu, policija je uhapsila devet žena zbog prostitucije u starom hotelu *Kargil* na čošku Sedme i Velike u centru. Bila je to operacija i po. Osamdeset policajaca upalo je u zgradu odmah iza ponoći, ali stalne hotelske dame nigde se nisu mogle naći. Tek kada su obavili podrobno merenje, policajci su uspeali da otkriju, posle šest sati traganja, šupljinu iza jednog zida na spratu. Tamo su zatekli devet naježenih, uglavnom golih žena. Sve su bile uhapšene zbog prostitucije i kažnjene sa po hiljadu dolara. Ne mogu da se ne upitam da li bi policija bila toliko revnosna da je tragala za golim muškarcima.

Osmi decembar 1951. obeležio je desetu godišnjicu ulaska Amerike u Drugi svetski rat, i desetu godišnjicu plus jedan dan japanskog napada na Perl Harbor. U centralnoj Ajovi bio je hladan dan sa lakim snegom i visokom temperaturom od 28°F/-2°C ali sa bremenitim oblacima mećave koji su se primicali sa zapada. De Mojn, grad od dve stotine hiljada ljudi, stekao je tog dana deset novih stanovnika – sedam dečaka i tri devojčice – a izgubio samo dva.

Božić se osećao u vazduhu. Prosperitet je bio očigledan u svim božićnim reklamama te godine. Karikature na kojima cigarete nose grančice božike i druge sezonske ukrase bile su veoma popularne, kao i električni predmeti svake vrste.

Spravice su baš bile u modi. Moj otac je mojoj majci kupio ručni aparat za mrvljenje leda, kako bi mogla da služi led sa voćnim sirupom uz koktele, i ovaj je savršeno dobre kockice leda pretvarao u malu količinu hladne vode posle dvadeset minuta žustrog okretanja. Nikada nije bio upotrebljen posle dočeka nove 1951, ali jeste krasio jedan čošak radne površine u kuhinji još dobroano u sedamdesetim.

Međutim, između osmehnutih reklama i srećnih priloga bilo je naznaka dubljih briga. *Riders dajdžest* je te jeseni pitao: „Ko je vlasnik uma vašeg deteta?“ (Očigledno, nastavnici koji simpatišu komuniste.) Dečja paraliza je bila toliko raširena da je čak i *Lepa kuća* objavila članak o tome kako smanjiti rizike da se vaša deca od nje razbole. Među tim savetima (gotovo svi su bili nedelotvorni) bilo je i pokrivanje sve hrane, izbegavanje sedenja u hladnoj vodi ili vlažnim kupaćim kostimima, mnogo odmaranja i, iznad svega, obazrivost pri „primanju novih ljudi u krug porodice“.

Časopis *Harpers* je u decembru doneo sumoran ekonomski ton u članku Nensi B. Maviti o uznemirujućem novom fenomenu, porodici sa dve plate, u kojoj i muž i žena odlaze na posao kako bi plaćali za ambiciozniji stil života. Mavitijevu nije brinulo to kako će se žene snalaziti sa zahtevima zaposlenja povrh podizanja dece i rada u kući, već pre kako će se to odraziti na tradicionalnu ulogu muškarca kao onoga ko zarađuje za porodicu. „Mene bi bilo sramota da pustim ženu da radi“, rekao je kiselo jedan muškarac Mavitijevoj, i bilo je jasno po njenom tonu da Mavitijeva očekuje da se većina čitalaca saglasi sa tim. Neobično je bilo to da, sve do rata, mnoge žene u Americi nisu bile u mogućnosti da rade želele to one ili ne. Sve do Perl Harbora, polovina od

četrdeset osam država imala je propise po kojima je bilo nezakonito zaposliti udatu ženu.

U tom smislu, moj otac je bio pohvalno – rekao bih čak oduševljeno – liberalan, pošto u sposobnosti moje majke za zarađivanje novca nije bilo ničeg što njegovom srcu ne bi bilo milo. I ona je radila za *De Mojn registar*, kao urednica za uređenje doma, i sa tog mesta je mirno hrabrila dve generacije domaćica koje su sa strepnjom pitale da li je nastupilo vreme za kašmir u spavaćoj sobi, treba li jastuci za sofu da budu četvrtasti ili okrugli, čak i da li bi sama njihova kuća mogla da prođe proveru na smotri. „Prizemna rančerska kuća je ovde za stalno“, uveravala je ona svoje čitateljke, izazivajući verovatno usklrike olakšanja u zapadnim predgrađima, u svom poslednjem članku pre nego što je nestala kako bi dobila mene.

Pošto su oboje radili, išlo nam je bolje nego većini ljudi našeg društvenoekonomskog porekla (što je u pedesetim godinama dvadesetog veka u De Moynu bila većina ljudi). Mi – što će reći, moji roditelji, moj brat Majkl, moja sestra Meri Elizabet (ili Beti) i ja – imali smo veću kuću na prostranijem placu nego većina kolega mojih roditelja. Bila je to bela kuća od dasaka sa crnim prozorskim kopcima i velikom verandom sa komarnicima na bregu punom hladovine u najboljem kraju grada.

Moji sestra i brat bili su znatno stariji od mene – sestra šest, brat devet godina – pa su za mene praktično bili odrasle osobe. Bili su dovoljno veliki da se retko nalaze blizu mene tokom najvećeg dela mog detinjstva. Prvih nekoliko godina života, delio sam malu spavaću sobu sa bratom. Lepo smo se slagali. Moj brat je stalno imao prehlade i alergije, i posedovao je najmanje četiri stotine pamučnih maramica, u koje je predano i glasno duvao i onda gurao na svako

zgodno počivalište – ispod dušeka, između jastuka sofe, iza zavesa. Kad mi je bilo devet godina, otišao je na fakultet i nastavio da živi kao novinar u Njujorku, tako da se nikada nije vratio za stalno, pa je posle toga soba pripadala samo meni. Ali još sam pronalazio njegove maramice dok sam išao u srednju školu.

Jedina loša strana zaposlenja moje majke bila je to što je morala i da vodi domaćinstvo, naročito da priprema večeru, što iskren da budem ionako nije bila njena jača strana. Moja majka je uvek kasnila i pride bila opasno zaboravna. Ubrzo biste naučili da stojite po strani oko deset do šest svake večeri, jer tada bi ona uletela na zadnja vrata, ubacila nešto u rernu i nestala u nekom drugom delu kuće kako bi se upustila u hiljadu drugih kućnih poslova koji su je čekali svake večeri. Zahvaljujući tome, gotovo uvek je zaboravljala na večeru sve dok ne bi postalo malčice prekasno. Po pravilu, znali ste da je došlo vreme za jelo kad biste začuli eksploziju krompira u rerni.

U našoj kući to nismo zvali kuhinjom. Zvali smo to jedinicom za zagorevanje.

„Malo je zagorelo“, kazala bi majka izvinjavajućim tonom pri svakom obroku, i pružila vam parče mesa koje je izgledalo kao nešto – možda voljeni kućni mezimac – spaseno iz tragičnog kućnog požara. „Ali mislim da sam sastrugala najveći deo zagoretine“, dodala bi, previdevši da to obuhvata svako parčence koje je nekada bilo meso.

Na svu sreću, mom ocu je to odgovaralo. Njegova nepca su reagovala samo na dva ukusa – zagorelo i sladoled – pa mu je sve bilo dobro pod uslovom da je dovoljno tamno i ne preterano ukusno. Oni su stvarno bili jedno za drugo, jer niko nije umeo da priprema zagorelu hranu kao moja majka, niti da je jede kao moj tata.

Zbog svog posla, moja majka je kupovala gomile časopisa o domaćinstvu – *Lepa kuća, Kuća i vrt, Bolje kuće i vrtovi, Dobro domaćinstvo** – a ja sam ih čitao donekle lakomo, delom zato što su uvek ležali unaokolo, a u našoj kući se svaki trenutak dokolice provodio u čitanju nečega, i delom zato što su oni prikazivali živote tako zanosno drugačije od našeg. Domaćice su u časopisima moje majke bile toliko pribrane, toliko organizovane, toliko smireno nadmoćne u svakoj situaciji, a hrana im je bila savršena – *život* im je bio savršen. One su se lepo oblačile samo da bi izvadile hranu iz rerne! Iznad njihovih šporeta nije bilo crnih krugova, niti se mutirajuća sluz prelivala preko ivica njihovih zaboravljenih šerpi. Deci nisu morale da naređuju da uzmaknu svaki put kad su otvarale vrata *svojih* pećnica. A njihova hrana – pečena Aljaska, jastog Njuburg, pile na lovački način – pa o takvim jelima mi u Ajovi nismo ni sanjali, a kamoli tek nailazili na njih.

Poput mnogih ljudi u Ajovi u pedesetim godinama dvadesetog veka, opreznije smo jeli u sopstvenoj kući.** U retkim prilikama kad nam je nuđena hrana na koju nismo bili naviknuti ili koja nam nije bila poznata – u avionima ili vozovima, ili kada smo bili pozvani na obrok koji je pripremio neko poreklom izvan Ajove – obično smo hranu pažljivo zadizali nožem i zagledali je iz svakog ugla kao da

* Engl.: *House Beautiful, House and Garden, Better Homes and Gardens, Good Housekeeping.* (Prim. prev.)

** U stvari, kao većina drugih ljudi u Americi. Vodeći kulinarski novinar tog vremena, Dankan Hajns, autor izuzetno uspešnih *Pustolovina u jedenju*, sam je bio oprezan kad je jeo, i sa ponosom je izjavljivao kako nikada nije jeo hranu sa francuskim imenom ukoliko je to mogao da izbegne. Hajns se isto tako dičio time što nikada nije otišao iz Amerike sve do svoje sedamdesete, kada je putovao u Evropu. Većina onoga što je tamo zatekao nije mu se dopala, naročito hrana.

pokušavamo da ustanovimo da li bi to trebalo nekako da se deaktivira. Jednom, na putovanju u San Francisko, mog oca su prijatelji odveli u jedan kineski restoran i on je to nama potom opisao sumornim tonom čoveka koji se priseća doživljaja koji umalo nije bio smrtonosan.

„Znate, oni to jedu štapićima“, nadodao je znalački.

„Zaboga!“, rekla je moja majka.

„Radije bih zapatio gasnu gangrenu nego da ponovo prolazim kroz to“, dodao je moj otac smrknuto.

U našoj kući se nije jelo sledeće:

• pasta, pirinač, krem sir, kisela pavlaka, beli luk, majonez, crni luk, usoljena govedina, pastrami, salame ili strana hrana ma koje vrste, izuzev prženica*;

- hleb koji nije bio beo i koji se nije sastojao od najmanje 65 procenata vazduha;
- začini osim soli, bibera i javorovog sirupa;
- riba bilo kog oblika osim pravougaonog i neprekrivena svetlonarandžastim prezlama, a i to samo petkom i samo kad bi se moja majka setila da je petak, što se zapravo nije često dešavalo;
- supe koje nije blagoslovio *Kembels*, a i tih veoma malo;
- bilo šta sa sumnjivim regionalnim imenom kao „poun“** ili „gambo“*** ili hrana koja je u ma kom trenutku bila omiljena kod robova ili seljaka.

Ništa od svih ostalih vrsta hrane – kari, enčilada, tofu, đevrek, suši, kuskus, jogurt, kelj, rukola, parmska šunka, sva-ki sir koji nije bio živopisno jarke žute boje i dovoljno sjajan da u njemu vidite svoj odraz – ili još nije bilo izmišljeno, ili

* U originalu: *French toast*. (Prim. prev.)

** Engl.: *Pone*, vrsta proje. (Prim. prev.)

*** Engl.: *Gumbo*, paprikaš od bamije. (Prim. prev.)

je nama još bilo nepoznato. Zračili smo neprefinjenošću. Sećam se kako sam se iznenadio kad sam saznao u prilično podmaklim godinama da koktel od račića nije, kao što sam uvek zamišljao, aperitiv sa račićem u čaši.

Svi naši obroci sastojali su se od ostataka. Moja majka je imala naizgled neiscrpne zalihe hrane koja je već bila na stolu, ponekad uzastopno. Ako se izuzme nekoliko kratkotrajnih mlečnih proizvoda, sve u frižideru bilo je starije od mene, ponekad mnogo godina starije. (Njen najstariji prehrambeni artikal, što se manje-više podrazumeva, bila je voćna torta koju je držala u metalnoj kutiji, napravljena u kolonijalnom periodu.) Mogu samo da pretpostavim da je moja majka sve svoje kuvanje obavila u četrdesetim godinama dvadesetog veka kako bi ostatak života mogla da provede iznenađujući se onim što je mogla da pronade skriveno pozadi u frižideru. Ja nikada nisam umeo da odbijem hranu. Nepisano pravilo je izgleda bilo da ukoliko podignete poklopac i zbog onoga unutra ne odskočite i ne načinite makar jedan zaprepašćen korak unazad, možete slobodno to i da pojedete.

Moji roditelji su odrasli u vreme velike ekonomske krize i ni jedno ni drugo ništa nije bacalo ukoliko je to moglo da izbegne. Moja majka je rutinski prala i sušila kartonske tanjire, i ravnala aluminijumsku foliju za ponovnu upotrebu. Ako biste ostavili zrno graška na tanjiru, ono bi postalo deo budućeg obroka. Sav naš šećer stizao je u kesicama maznutim iz restorana u dubokim džepovima kaputa, baš kao i džemovi, marmelade, krekeri (sa ukusom ostriga i klasični), tartar sosovi, ponešto od našeg kečapa i butera, sve naše salvete, i krajnje retko poneka piksla; u stvari, sve što je išlo uz restoranski sto. Jedan od najsrećnijih trenutaka u životu mojih roditelja bio je kada je javorov sirup počeo da se služi

u kesicama za jednokratnu upotrebu, pa su onda i to mogli da pridodaju kućnim zalihama.

Moja majka je ispod sudopere čuvala ogromnu zbirku tegli, među kojima je bila i jedna sa nazivom „pikili-tegla“. „Pikili“ je u našoj kući bio izraz za piškenje, i u mojim ranim godinama pikili-tegla je služila kad god bi se potreba za odlaskom iz kuće nezgodno poklopila sa iznenadnom potrebom da neko – a kad kažem „neko“, naravno da mislim na najmlađe dete: na sebe – piški.

„O, moraćeš onda da upotrebiš pikili-teglu“, kazala bi moja majka sa jedva приметnom naznakom razdraženosti i zabrinutim pogledom na kuhinjski časovnik. Mnogo mi je trebalo da shvatim da pikili-tegla nije uvek – čak ni često – bila jedna te ista. U meri u kojoj sam uopšte mislio na nju, valjda sam pretpostavljao da je pikili-tegla rutinski bacana kako bi bila zamenjena novom – najzad, imali smo ih na stotine.

Zato možete zamisliti moju preneraženost, posle koje su usledili različiti stepeni užasavanja, kad sam jedne večeri otišao do frižidera da se ponovo poslužim polutkama breskvi i shvatio da smo svi jeli iz tegle u kojoj je, pre samo nekoliko dana, bila moja mokraća. Prepoznao sam tu teglu zato što je za nju bio zalepljen ostatak etikete u obliku slova Z koji je neverovatno podsećao na znak Zoroa – činjenica koju sam veselo komentarisao dok sam punio teglu svojim ranijim telesnim nektarima, premda me niko naravno nije slušao. Sada su u njoj bile naše desertne breskve. Ne bih se više iznenadio ni da mi je neko upravo tutnuo hrpu fotki na kojima je moja majka *in flagrante* sa, recimo, likom s benzinske pumpe.

„Mama“, rekao sam ušavši u trpezariju i podigavši ono što sam pronašao, „ovo je *pikili-tegla*.“